

Opera Instituti Archaeologici Sloveniae

30

Studia Praehistorica

in Honorem Janez Dular

Zbirka / Series
Uredniki zbirke / Editors of the series

OPERA INSTITUTI ARCHAEOLOGICI SLOVENIAE 30
Jana Horvat, Andrej Pleterski, Anton Velušček

Sneža Tecco Hvala (ur. / ed.)

STUDIA PRAEHISTORICA IN HONOREM JANEZ DULAR

Recenzenta / Reviewed by
Jezikovni pregled / Language Editors
Tehnična ureditev / Technical Editor
Oblikovanje ovitka /
Front cover design
Priprava slikovnega gradiva in prelom /
Preparation of illustrations and DTP
Izdala in založila / Published by
Zanju / Represented by
Glavni urednik / Editor-in-Chief
Tisk / Printed by

Andrej Gaspari, Timotej Knific, Biba Teržan
Ada Černoša, Marjeta Humar, Špela Križ, Dušan Merhar
Primož Pavlin
Tamara Korošec
Mateja Belak
Inštitut za arheologijo ZRC SAZU, Založba ZRC
Oto Luthar, Jana Horvat
Aleš Pogačnik
Present d. o. o., Ljubljana

Izid knjige sta podprla /
Published with the support of

Javna agencija za raziskovalno dejavnost RS, Znanstvenoraziskovalni center SAZU

Ovitek / Cover

Glinasta figura konjička iz Podzemelja / Clay horse statuete from Podzemelj
(foto / photo: Tomaž Lauko © Narodni muzej Slovenije; risba / drawing: Dragica Knific Lunder)

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

902(497.4):929Dular J.(082)
903(497.4)(082)

STUDIA praehistoricorum in honorem Janez Dular / uredila, edited by Sneža Tecco Hvala. - Ljubljana : Inštitut za arheologijo ZRC SAZU : Založba ZRC, 2014. - (Opera Instituti Archaeologici Sloveniae ; 30)

ISBN 978-961-254-702-8
1. Tecco Hvala, Sneža
274115840

© 2014, ZRC SAZU, Inštitut za arheologijo, Založba ZRC
Vse pravice pridržane. Noben del te knjige ne sme biti reproduciran, shranjen ali prepisan v kateri koli obliki oz. na kateri koli način, bodisi elektronsko, mehansko, s fotokopiranjem, snemanjem ali kako drugače, brez predhodnega pisnega dovoljenja lastnikov avtorskih pravic.
All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise, without the prior permission of the publisher.

STUDIA PRAEHISTORICA
IN HONOREM JANEZ DULAR

Uredila / Edited by
Sneža Tecco Hvala

LJUBLJANA 2014

VSEBINA

Portret Janeza Dularja (Sneža TECCO HVALA)	11
Izbrana bibliografija Janeza Dularja (Sneža TECCO HVALA, Primož PAVLIN)	15
Bakrena doba v Pomurju (Irena ŠAVEL)	19
Kolišča na Ljubljanskem barju (Anton VELUŠČEK, Katarina ČUFAR)	39
Maslo, vino ali med? Razmislek o posebni obliku dna posod z Gradine Monkodonja pri Rovinju v Istri (<i>Povzetek</i>) (Anja HELLMUTH)	75
Dva groba kasne faze kulture polja sa žarama iz Belišča (Podravina, Hrvatska) (<i>Povzetek</i>) (Daria LOŽNJAK DIZDAR).....	88
Poznabronastodobni grob 79 iz Kainacha pri Wildonu, o. Weitendorf, Avstrijska Štajerska (<i>Povzetek</i>) (Christoph GUTJAHR)	108
Brončane sjekire sa zaliscima u zbirci Arheološkog muzeja Istre u Puli (Kristina MIHOVILIĆ)	113
Bronastodobna polnoročajna meča iz Ljubljance (Peter TURK). Z dodatkom: RTG-radiografija bronastih polnoročajnih mečev iz Ljubljance (Zoran MILIĆ)	123
Zgodnje zlato iz Avstrijske Koroške (<i>Povzetek</i>) (Paul GLEIRSCHER)	147
K simboliki konjskih lobanj v grobovih iz poznega žarnogrobiščnega in starejšega halštatskega obdobja (<i>Povzetek</i>) (Petrica KMEŤOVÁ, Susanne STEGMANN-RAJTÁR)	165
Ormož in Hajndl – prispevek k raziskovanju kulturne krajine v zgodnji železni dobi (Marko MELE)	167
Pokrajina in politika identitet utrjene naselbine na Pošteli (<i>Povzetek</i>) (Dimitrij MLEKUŽ, Matija ČREŠNAR)	211
Kučar pri Podzemlju: železnodobni kompleks gradišča in njegovo zaledje v luči arheoloških raziskav po letu 1979 (<i>Povzetek</i>) (Philip MASON)	223
Pozabljene in odstrte železnodobne najdbe iz Podzemlja (Lucija GRAHEK)	225
Starejšeželeznodobna gomila iz Reve pri Dobrniču (Borut KRIŽ). Z dodatkom: Antropološka analiza kostnih ostnakov iz groba 15/3 iz Reve pri Dobrniču (Petra LEBEN SELJAK)	239

CONTENTS

Portrait of Janez Dular (Sneža TECCO HVALA)	11
Selected bibliography of Janez Dular (Sneža TECCO HVALA, Primož PAVLIN)	15
Copper Age in the Pomurje region, Slovenia (<i>Summary</i>) (Irena ŠAVEL)	30
Pile-dwellings at Ljubljansko barje (<i>Translation</i>) (Anton VELUŠČEK, Katarina ČUFAR)	57
Butter, Wein oder Honig? Betrachtungen zu einer besonderen Gefäßbodenform aus der Gradina von Monkodonja bei Rovinj in Istrien (Anja HELLMUTH)	65
Two graves of the Late Urnfield period from Belišće (Podravina region, Croatia) (Daria LOŽNJAK DIZDAR)	81
Das spätbronzezeitliche Grab 79 aus dem Gräberfeld von Kainach bei Wildon, Gem. Weitendorf, Stmk. (Christoph GUTJAHR). With a contribution: Anthropologische Bestimmung der Leichenbrandreste aus Grab 79 des Spätbronze- und Früheisenzeitlichen Gräberfeldes von Kainach bei Wildon, Gem. Weitendorf, Stmk. (Silvia RENHART)	91
Bronze winged axes in the collection of the Archaeological Museum of Istria in Pula, Croatia (<i>Summary</i>) (Kristina MIHOVILIĆ)	120
Two Bronze Age solid-hilted swords from the River Ljubljanica (<i>Translation</i>) (Peter TURK)	133
Frühes Gold aus Kärnten (Paul GLEIRSCHER)	137
Zur symbolischen Bestattung von Pferdeschädeln in Gräbern der späten Urnenfelder- und älteren Hallstattzeit (Petra KMETOVÁ, Susanne STEGMANN-RAJTÁR)	149
Ormož und Hajndl – ein Beitrag zur Erforschung einer Kulturlandschaft in der älteren Eisenzeit (<i>Zusammenfassung</i>) (Marko MELE)	192
Landscape and identity politics of the Poštela hillfort (Dimitrij MLEKUŽ, Matija ČREŠNAR)	197
Kučar near Podzemelj: an Iron Age hillfort complex and its environs in the light of archaeological fieldwork since 1979 (Philip MASON)	213
Iron Age finds from Podzemelj – forgotten and found again (<i>Summary</i>) (Lucija GRAHEK)	236
Early Iron Age barrow from Reva near Dobrnič (<i>Summary</i>) (Borut KRIŽ)	248

Prvi med prvimi – o centralnem grobu gomile I na Kapiteljski njivi v Novem mestu (Biba TERŽAN). Z dodatkom: Analiza belega pigmenta na keramiki iz centralnega groba gomile I s Kapiteljske njive v Novem mestu (Žiga ŠMIT).....	251
Grob z dvogrebenasto čelado in konjem, izkopan pri Vačah leta 1887 (<i>Povzetek</i>) (Dragan BOŽIČ)	284
Lončarjeva delavnica ob “obrtni poti” v železnodobni naselbini na Mostu na Soči (Drago SVOLJŠAK)	287
Keramični oltar iz halštatske naselbine Kotare-Baza pri Murski Soboti (Branko KERMAN)	297
Zahodnopanonski vijčki (Andrej PRELOŽNIK)	311
Lončene situle iz starejše železne dobe na območju Slovenije (Sneža TECCO HVALA)	323
Starejše železnodobni košarasti obeski, okrašeni z vodoravnimi črtami (Primož PAVLIN)	341
Kasnolatenski ratnički grob iz Maloga Bilača (Požeška kotlina, Hrvatska) (<i>Povzetek</i>) (Marko DIZDAR, Hrvoje POTREBICA)	373
Latensko grobišče na Kapiteljski njivi v Novem mestu: kronološka in prostorska analiza (Vojka CESTNIK)	377
Staroslovanski žarni grob s Kapiteljske njive v Novem mestu (Mateja BELAK)	397
Konstrukcija brez sledu. Staroslovanske zemljanke iz Prekmurja in pastirski stan z obrežja Skadarskega jezera (Mitja GUŠTIN)	405

First among firsts – the central grave of tumulus I at the Kapiteljska njiva in Novo mesto (<i>Translation</i>) (Biba TERŽAN)	263
Das Doppelkammhelm- und Pferdegrab, ausgegraben bei Vače im Jahre 1887 (Dragan BOŽIČ)	271
Pottery workshop on the ‘artisans’ street’ in the Iron Age settlement at Most na Soči (<i>Summary</i>) (Drago SVOLJŠAK)	294
Clay altar from the Hallstatt settlement at Kotare-Baza near Murska Sobota (<i>Summary</i>) (Branko KERMAN)	305
West Pannonian spindle whorls (<i>Translation</i>) (Andrej PRELOŽNIK)	319
Early Iron Age ceramic situlae from Slovenia (<i>Summary</i>) (Sneža TECCO HVALA)	338
Early Iron Age basket-shaped pendants with horizontal line decoration (<i>Translation</i>) (Primož PAVLIN)	350
Late La Tène warrior grave from Mali Bilač (Požega Valley, Croatia) (Marko DIZDAR, Hrvoje POTREBICA)	355
La Tène necropolis at Kapiteljska njiva in Novo mesto: a chronological and spatial analysis (<i>Summary</i>) (Vojka CESTNIK)	395
Early Medieval cremation grave from Kapiteljska njiva in Novo mesto, Slovenia (<i>Translation</i>) (Mateja BELAK)	402
Traceless construction. Early Slavic pit-huts from the Prekmurje region, Slovenia, and a shepherd’s dwelling on the shores of Lake Skadar, Montenegro (<i>Summary</i>) (Mitja GUŠTIN)	413

STAROSLOVANSKI ŽARNI GROB S KAPITELJSKE NJIVE V NOVEM MESTU

EARLY MEDIAEVAL CREMATION GRAVE FROM KAPITELJSKA NJIVA IN NOVO MESTO, SLOVENIA

Mateja BELAK

Izvleček

Na prazgodovinskem grobišču Kapiteljska njiva v Novem mestu so leta 2003 izkopali lonec, ki je bil precej drugačen od ostalega prazgodovinskega posodja. Mnenje, da gre za v gomilo vkopan zgodnjesrednjeveški grob, je potrdila analiza radioaktivnega ogljika C14. Grob sodi v drugo tretjino 7. stoletja in za zdaj predstavlja edini ostanek zgodnjih Slovanov v Novem mestu.

Ključne besede: Novo mesto, Kapiteljska njiva, gomilno grobišče, zgodnji srednji vek, Slovani, lončenina, žgan grob

Abstract

The 2003 excavation of the prehistoric cemetery at Kapiteljska njiva in Novo mesto revealed a pot that was markedly different from all other prehistoric vessels. Radiocarbon analysis confirmed an Early Middle Age grave dug into a prehistoric barrow. The grave is dated to the second third of the 7th century and represents the only known trace of the Early Slavs in Novo mesto.

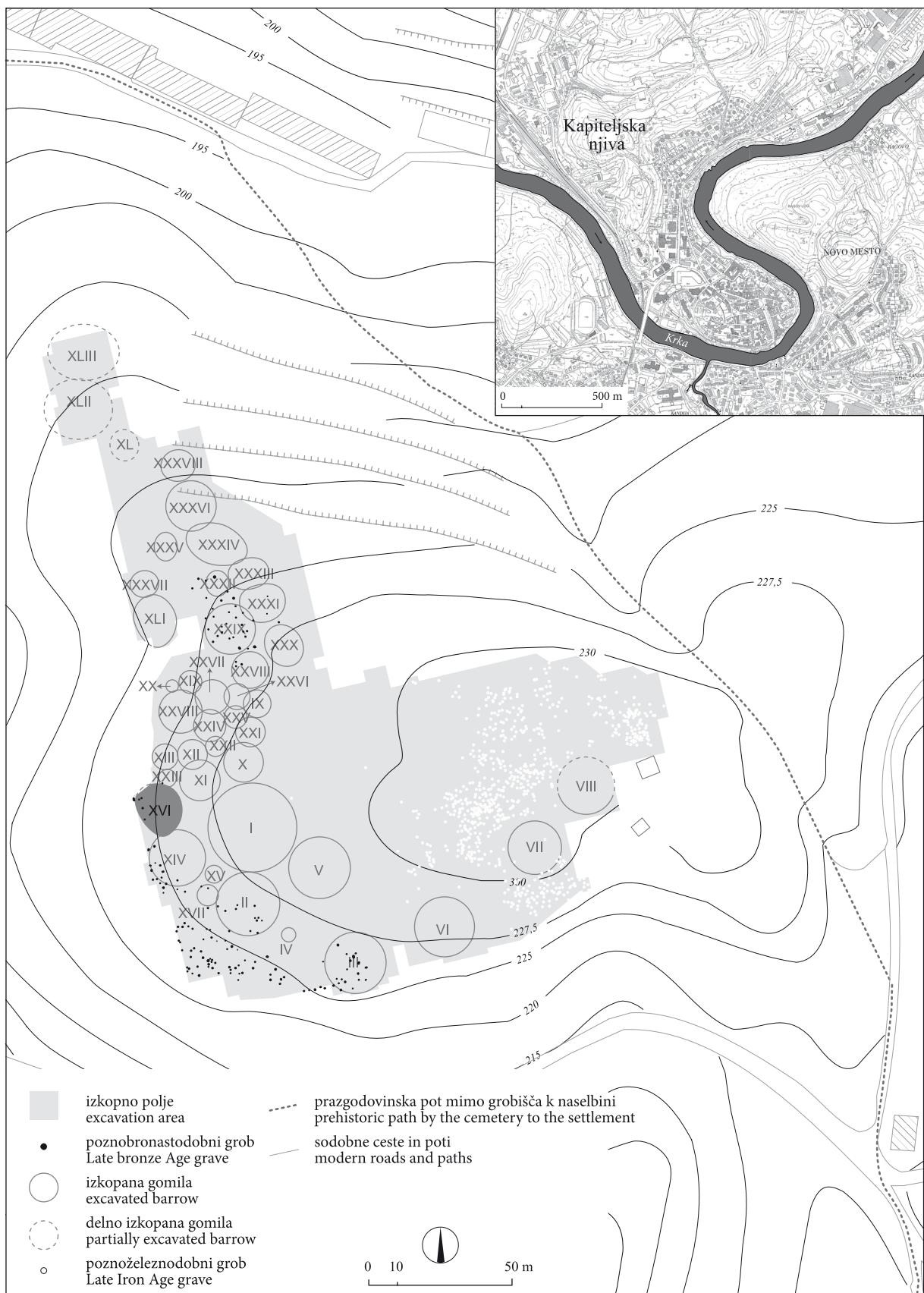
Keywords: Novo mesto, Kapiteljska njiva, barrow cemetery, Early Middle Ages, Slavs, pottery, cremation grave

Naravno zaščitena lega v okljuku Krke, plodna zemlja, obilica vode, bogata površinska nahajališča železove rude in bližina pomembnih poti so omogočile intenzivno poselitev Novega mesta od bronaste dobe skozi vso starejšo in mlajšo železno do rimske dobe. Prebivalci prazgodovinske naselbine na Marofu so svoje mrtve pokopavali na več grobiščih. Največje med njimi je bilo gotovo na Kapiteljski njivi (*sl. 1*). Razteza se na pobočjih z zaobljenim vrhom hriba, ki leži le nekaj sto metrov severozahodno od srednjeveškega središča Novega mesta. Prve izkopavalce (Hoernes, Brattina in Pečnik) so konec 19. stoletja pritegnile takrat še vidne gomile, v petdesetih letih 20. stoletja so odkrili poznobronastodobne žgane grobove (Šribar), leta 1983 pa je Dolenjski muzej začel z obsežnejšimi izkopavanji gomil (Knez, kasneje Križ). Ob tem so leta 1986 našli še prve mlajšeželeznodobne žgane

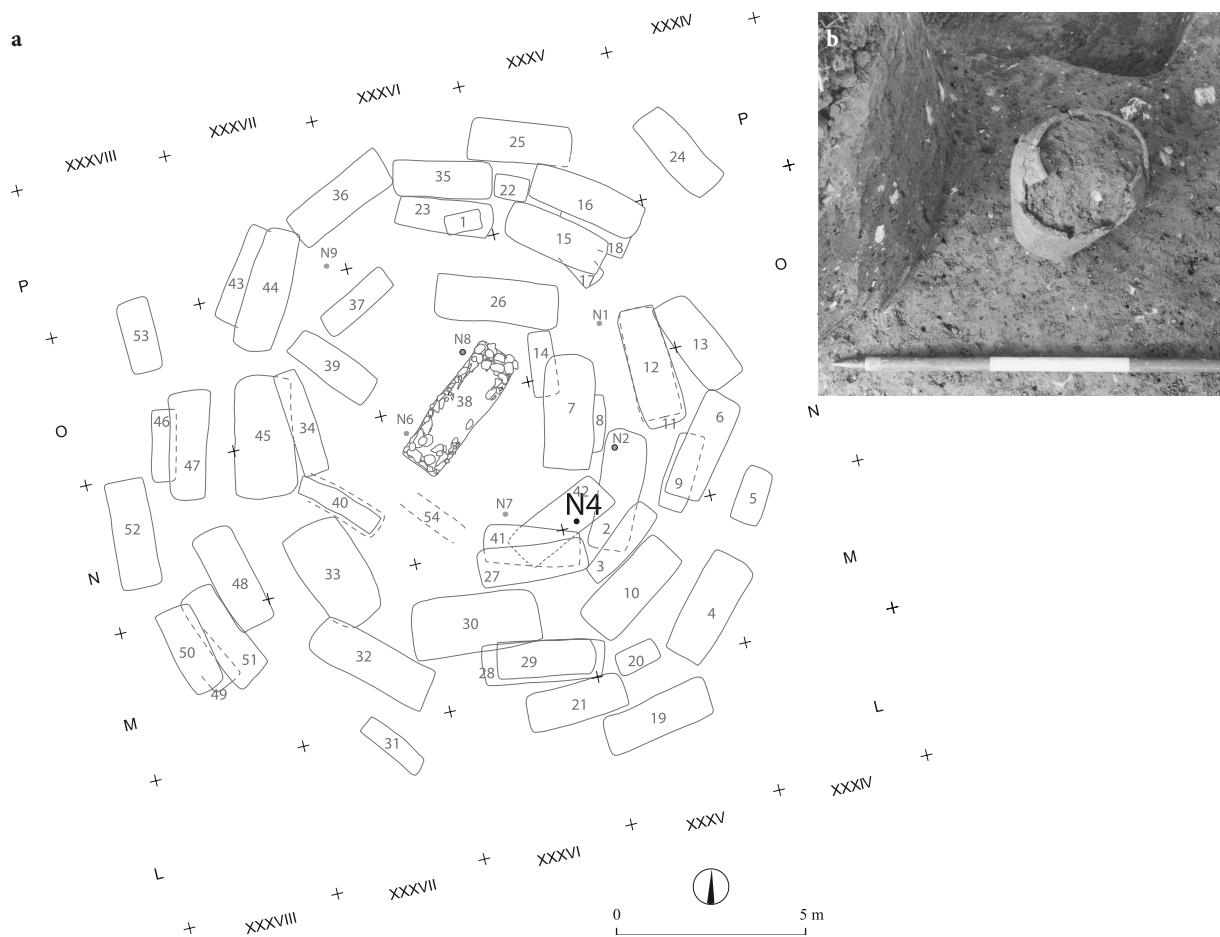
grobove. Do konca leta 2013 je bilo tako odkritih skoraj 300 poznobronastodobnih žganih grobov, več kot tisoč starejšeželeznodobnih okostnih grobov v 43 gomilah in dobrih 700 mlajšeželeznodobnih žganih grobov (Križ 2014). Zgodnjesrednjeveško grobišče pa se je pokazalo še med kabinetnim delom.¹

Leta 2003 so v jugozahodnem vogalu kv. N-XXXV nad drugim vencem grobov, ki obkrožajo centralni grob starejšeželeznodobne gomile XIV (*sl. 2a*), od 35 do 40 cm pod površino našli sivorjavno žgano lončeno posodo (*sl. 2b*). Ker grobne jame niso mogli določiti, so

¹ Prisrčno se zahvaljujem Borutu Križu iz Dolenjskega muzeja v Novem mestu, ki mi je lonec pokazal in omogočil objavo.

Sl. 1: Novo mesto, Kapiteljska njiva. Prazgodovinska grobišča. M. = 1:2000 (po Križ 2013, sl. 1; 2014).
Fig. 1: Novo mesto, Kapiteljska njiva. Prehistoric cemeteries. Scale = 1:2000 (after Križ 2013, sl. 1; 2014).

Sl. 2: Novo mesto, Kapiteljska njiva. a – Gomila XIV z označeno najbo N 4/2003. M. = 1:200 (po Križ 2013, pril. 2).
b – najdba N 4/2003 *in situ* (foto: B. Križ).

Sl. 2: Novo mesto, Kapiteljska njiva. a – Barrow XIV with the find group N 4/2003. Scale = 1:200 (after Križ 2013, app. 2).
b – find group N 4/2003 in situ (photo: B. Križ).

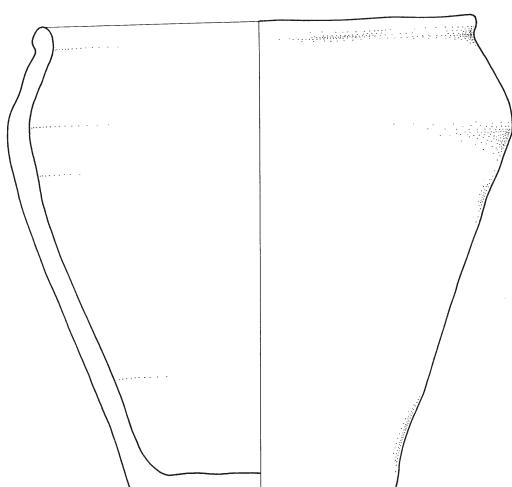
posodo po ustaljeni praksi poimenovali "najdba" (Križ 2013, 23, 137). Dobila je zaporedno št. 4/2003.

Lonec (*sl. 3 in 4*) z rahlo izvihanim ustjem, oblikovni tip PO2A1,² temne barve zunaj, znotraj in v prelomu; apnenec in organsko pustilo srednje vsebnosti, enakomerne velikosti; premer ustja 17,4 cm, premer dna 10,7 cm, višina 18,7 cm, debelina ostenja 0,8 cm; prostoročno izdelan na mirujoči podlagi in doglajen; prostornina 3,2 l.³ Inv. št. P 5559, hrani Dolenjski muzej Novo mesto. Vseboval je z zemljo premešane sežgane kosti. C14 datacija vzorca Poz-59106⁴ je pokazala datum 1270 ± 90 BP (kalibrirano, 2Σ razpon 663–826 [68 % verjetnost] oz. 615–905 [95 % verjetnost]).

² Oblikovni tipi in opis lončenine po podatkovni zbirkvi Zbiva.

³ Izračun prostornine po V. Pleterski 2008.

⁴ Ostanke kosti iz lonca so analizirali v Radiokarbon-skem laboratoriju Poznan; po sporocilu vodje laboratorija Tomasza Goslarja laboratorijska napaka velja, ce vzorec ni bil okužen iz okolice, sicer bi bila lahko tudi večja.

Sl. 3: Novo mesto, Kapiteljska njiva. Staroslovanski lonec iz gomile XIV. M. = 1:3 (risba: T. Korošec).

Fig 3: Novo mesto, Kapiteljska njiva. Early medieval pot from barrow XIV. Scale = 1:3 (drawing: T. Korošec).

Sl. 4: Novo mesto, Kapiteljska njiva. Staroslovanski lonec iz gomile XIV (foto: B. Križ).

Fig. 4: Novo mesto, Kapiteljska njiva. Early medieval pot from barrow XIV (photo: B. Križ).

Lonec se razlikuje od prazgodovinske lončenine tako na Kapiteljski njivi (Knez 1993; Križ 1997; 2000; 2013 ter ustno B. Križ za še neobjavljenogradivo) in tudi sicer na Dolenjskem (Dular 1982). Po obliki in izdelavi gre za lonec, kakršen je bil v uporabi pri zgodnjih Slovanih (prim. npr. Nova tabla pri Murski Soboti: Guštin, Tiefengräber 2002, sl. 6–8). Prostoročno izdelano posodje z obvrtenim, malo izvihanim ustjem z ravno odrezanim robom (oblikovni tip PO2A1) Andrej Pleterski uvršča v skupino S2 (2010, 64–65) in jo datira v čas od najpozneje 630 (širša meja je 572) do 946 oz. še naprej v 11. stoletje (Pleterski 2010a, 129–130, 158). Ob tem velja pripomniti, da je novomeški lonec v celoti neokrašen, kar sicer za skupino S2 ni običajno. Prehajanje oblik ustij iz skupine S1 v skupino S2 zaznamujeta namreč obvrtenost in okras (Pleterski 2010a, 64; 2010b, 317). Gubasto ostenje, ki še daje slutiti posamezne trakove, je posledica izdelave, torej lepljenja (Bahor 2010, 182), obvrteno je le ustje, tako da je posoda po izdelavi bliže tistim primerkom tipa PO2A1 iz skupine S1, ki niso bili obvrteni. Skupini S1 in S2 sta precej časa sočasni (prim. Lehen pri Mitterkirchnu v Zgornji Avstriji; Pleterski 2010b, 317). Neokrašen lonec s Kapiteljske njive kaže na čas prehoda skupine S1 v S2, ko lončarji sicer začenjajo uporabljati vlaška lončarska

znanja, vendar so pri tem še negotovi (prim. četrti sklop posodja pri Pleterski, Belak 2002, 103).

Iz zgornjega lahko sklenemo, da so pokojnika iz žganega groba na Kapiteljski njivi pokopali v drugi tretjini 7. stoletja.

Zahodni Slovani so svoje mrtve pokopavali v gomilah. Helena Zoll Adamikowa ugotavlja, da so bili pokopi sprva žgani (stopnji I in II), kasneje tudi okostni. Slednji so v IV. stopnji prevladali (Zoll Adamikowa 1979, 205–218). Na območju jugovzvodnih Alp je največ planih okostnih grobov, žgani pokopi niso pogosti, gomilnih okostnih pokopov pa pri nas do nedavnega sploh nismo poznali. Na prvo tako gomilo, ki je bila obdana še z obodnim jarkom, so naleteli pozimi 2013/2014 na ledini Na plesi pri Murski Soboti.⁵

Žgane zgodnjesrednjeveške pokope na Slovenskem lahko naštejemo na prste roke (Pleterski 2008). Za žgane pokope posebej nasutih staroslovanskih gomil zaenkrat ne poznamo. Številna starejšeželeznodobna gomilna grobišča so bila konec 6. in v 7. stoletju, ko so Slovani prišli v naše kraje, gotovo še zelo prepoznavna, zato ne preseneča, da so nekatera od njih tudi sami izbrali za počivališča svojih mrtvih. Tako se je pokazalo, da sta na blejskih Žalah in na Branževcu pri Dolenjskih Toplicah med prazgodovinske grobove vkopana žgana žarna staroslovanska grobova, v razorano prazgodovinsko gomilo v Družinski vasi⁶ pa je bil vkopan okostni zgodnjesrednjeveški grob. Grob s Kapiteljske njive je samo naslednji, ki je bil kot tak prepoznan. Zaenkrat je edini ostanek zgodnjih Slovanov v Novem mestu.

Izkopane starejšeželeznodobne gomile na Kapiteljski njivi merijo od 4 do dobrih 30 m v premeru (Križ 2013, sl. 1), grobovi so bili vkopani v jalovo osnovno od 5 do 125 cm globoko (B. Križ, ustna informacija). Intenzivna poljska obdelava je gomile v celoti sploščila in razorala, zato njihove višine ne poznamo (Križ 2013, 15). Navedeno gotovo velja tudi za zgodnjesrednjeveške pokope. Gomile na gomilnih grobiščih zahodnih Slovanov so se ohranile v velikosti od 5 do 8 m v premeru in od 0,5 do 1 m (izjemoma 1,5 m) v višino (Zoll Adamikowa 1979, 77–78), torej so bili grobovi vanje vkopani plitveje kot starejšeželeznodobni na Kapiteljski njivi. Ni nemogoče, da je bilo zgodnjesrednjeveških grobov na Kapiteljski njivi še več, pa so bili v letih intenzivne obdelave odorani.

⁵ Hvaležna se Samu Sankoviču iz Pomurskega muzeja Murska Sobota, ki mi je prijazno posredoval podatke.

⁶ Na neobjavljen grob me je opozoril Phil Mason iz ZVKDS, CPA, za kar se mu najlepše zahvaljujem.

Trenutno je na Dolenjskem iz literature znanih le 73 najdišč (Zbiva; preverjanje teh najdišč na terenu je del programa Arheološke raziskave, P6-0064, ki ga financira Javna agencija za raziskovalno dejavnost RS) iz zgodnjega srednjega veka, pri dobri četrtimi od njih gre za posamične najdbe. Razcvet, ki ga je zgodnjesrednjeveški arheologiji prinesla gradnja avtocestnega križa predvsem v Prekmurju, je Dolenjsko delno obšel, saj so kot nova najdišča zaznane le tri naselbine: Reber pri Zagorici pri Velikem

Gabru (Vičič et al. 2002), Gorenje Skopice (Bavec 2006) in Velike njive pri Veliki vasi (Mason 2006). Zgodnjesrednjeveškim dolenjskim grobiščem, odkritim v zadnjem času (Perkovo posestvo v Gorenjem Mokronogu (Bavec 2003), Camberk nad Cerovim logom (Breščak 2002) in sv. Andrej v Beli cerkvi (Mason, Tiran 2010)) se pridružujejo grobovi in posamične najdbe, ki odstirajo delčke sestavljanke zgodnjesrednjeveške poselitve na Dolenjskem in žgan grob iz Kapiteljske njive je eden od njih.

- BAHOR, I., 2010, Opis tehnologije izdelave posodja prškega tipa z Nove table. – V: Pleterski 2010a, 179–184.
- BAVEC, U. 2003, Predhodno poročilo o poznoantičnem grobišču na Vrajku v Gorenjem Mokronogu (Preliminary report on the late Roman cemetery at Vrjak in Gorenji Mokronog). – *Arheološki vestnik* 54, 325–330.
- BAVEC, U. 2006, Gorenje Skopice. – *Varstvo spomenikov* 39–41. *Poročila*, 50–51.
- BREŠČAK, D. 2002, Slovansko grobišče na Camberku nad Cerovim Logom / Slawisches Gräberfeld auf dem Camberk oberhalb von Cerov Log. – V: Guštin (ur.) 2002, 104–110.
- DULAR, J. 1982, *Halštatska keramika v Sloveniji*. – Dela 1. razreda SAZU 23.
- GUŠTIN M. (ur.) 2002, *Zgodnji Slovani. Zgodnjesrednjeveška lončenina na obrobju vzhodnih Alp / Die frühen Slawen. Frühmittelalterliche Keramik am Rand der Ostalpen*. – Ljubljana.
- GUŠTIN M., G. TIEFENGRABER 2002, Oblike in kronologija zgodnjesrednjeveške lončenine na Novi tabli pri Murski Soboti / Formen und Chronologie frühmittelalterlicher Keramik in Nova tabla bei Murska Sobota. – V: Guštin (ur.) 2002, 46–62.
- KNEZ, T. 1993, *Novo mesto 3. Kapiteljska njiva. Knežja gomila / Fürstengrabhügel*. – Carniola archaeologica 3.
- KRIŽ, B. 1997, *Novo mesto 4. Kapiteljska njiva. Gomila II in gomila III / Barrow II and Barrow III*. – Carniola archaeologica 4.
- KRIŽ, B. 2000, *Novo mesto 5. Kapiteljska njiva. Gomila IV in gomila V / Barrow IV and Barrow V*. – Carniola archaeologica 5.
- KRIŽ, B. 2013, *Novo mesto 7. Kapiteljska njiva. Gomile I, XIV in XV / Novo mesto 7. Kapiteljska njiva. Barrows I, XIV and XV*. – Carniola Archaeologica 7.
- KRIŽ, B. 2014, An overview of the Middle La Tène graves of the Kapiteljska njiva cemetery at Novo mesto, *Die Mittellatènezeit zwischen den Alpen, der Adria und der Donau. Entwicklung der Siedlungs-, Verkehrs- und Wirtschaftsstrukturen im mitteleuropäischen / Srednja latenska doba med Alpami, Jadranom in Donavo. Razvoj naselbinskih, prometnih in gospodarskih struktur v povezavi s srednjo Evropo*, Klagenfurt/Celovec 24. –26. 1. 2014 (prispevek na simpoziju; v pripravi za tisk).
- MASON, P. 2006, 351. ESD: 9325; Naselje: Velike Njive pri Veliki vasi; Občina: Krško; Ime: Velika vas pri Krškem. – *Varstvo spomenikov* 39–41. *Poročila*, 230–231.
- MASON, P., A. TIRAN 2010, Bela Cerkev, Orešje, Vinji Vrh pri Beli Cerkvi. Bela Cerkev - vaško jedro, Vinji Vrh pri Beli Cerkvi - arheološko območje Vinji vrh, Bela Cerkev - cerkev sv. Andreja. – *Varstvo spomenikov* 46. *Poročila*, 23.
- PLETERSKI, A. 2008, Zgodnjesrednjeveški žgani grobovi v vzhodnih Alpah. – V: Steinklauber Ulla (ur.), *Frühmittelalterarchäologie in der Steiermark* (Beiträge eines Fachgesprächs anlässlich des 65. Geburtstags von Diether Kramer; Schild von Steier, Beiheft, 4). 33–39.
- PLETERSKI, A. 2010a, *Zgodnjesrednjeveška naselbina na blejski Pristavi. Tafonomija, predmeti in čas / Frühmittelalterliche Siedlung Pristava in Bled. Taphonomie, Fundgegenstände und zeitliche Einordnung*. – Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 14.
- PLETERSKI, A. 2010b, Datiranje zgodnjesrednjeveške naselbine Lehen pri Mitterkirchnu v Zgornji Avstriji kot kontrola nove datacijske metode s pomočjo referenčne tabele in koreliacijske formule ustij loncev (Die Datierung der frühmittelalterlichen Siedlung Lehen bei Mitterkirchen in Oberösterreich als Kontrolle einer neuen Datierungsmethode mit Hilfe einer Referenztabelle und einer Korrelationsformel für Topfränder). – *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, 3. serija, 43, 309–324.
- PLETERSKI, V. 2010, Program za izračunavanje prostornine loncev z izvihanim ustjem. – V: Pleterski 2010a, 185–186.
- PLETERSKI, A., M. BELAK, 2002 – Lončenina z Gradu na Gorenjem Mokronogu in vprašanje prevzema lončarskih znanj / Keramik vom Grad in Gorenji Mokronog und die Frage der Übernahme von Töpfereiwissen. – V: Guštin (ur.) 2002, 98–103.
- VIČIČ B., B. SLAPŠAK, D. GROSMAN, A. GASPARI, P. NOVAKOVIČ 2002, Zagorica pri Velikem Gabru – rimskodobna in zgodnjesrednjeveška naselbina / Zagorica bei Veliki Gaber – die römerzeitliche und frühmittelalterliche Siedlung. – V: Guštin (ur.) 2002, 94–97.
- ZBIVA, arheološka zbirka podatkov za vzhodne Alpe in obrobje v zgodnjem srednjem veku; <http://zrcalo1.zrc-sazu.si/zbiva>.
- ZOLL-ADAMIKOWA, H. 1975, *Wczesnośredniowieczne cmentarzyska ciałopalne Słowian na terenie Polski. Cz. I. Zródła*, Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk.

EARLY MEDIAEVAL CREMATION GRAVE FROM KAPITELJSKA NJIVA IN NOVO MESTO, SLOVENIA

Translation

A naturally protected location in a bend of the Krka river, fertile soil, wealth of water supply, rich surface deposits of iron ore and the vicinity of important communications led to the area of modern Novo mesto being intensely inhabited from the Bronze, Early and Late Iron Ages to the Roman period. The prehistoric inhabitants of the hillfort on Marof hill buried their dead in several cemeteries, the largest of them unearthed at Kapiteljska njiva (fig. 1). This cemetery extends across the slopes of the hill with a rounded summit, which lies only a few hundred metres north-westerly from the medieval centre of Novo mesto. The still visible barrows from the Iron Age drew the first excavators (Hoernes, Brattina and Pečnik) to the cemetery already at the end of the 19th century, while the first Late Bronze Age graves (Šribar) came to light during the 1950s. In 1983, the *Dolenjski muzej* (Dolenjska Museum) embarked on a long-term and extensive excavation of the barrows (conducted by Knez and later by Križ). Until the end of 2013, almost 300 cremation graves from the Late Bronze Age, over a thousand inhumation graves in 43 barrows from the Early Iron Age, as well as over 700 cremation graves from the Late Iron Age were unearthed (Križ 2014). Contrary to these, the cemetery from the Early Middle Ages was only detected during desktop analysis of finds.¹

The excavations conducted at the Kapiteljska njiva cemetery in 2003 revealed, among other finds, a grey-brown ceramic vessel (fig. 2b), in the south-western corner of quadrant NXXXV, above the second ring of graves surrounding the central grave of Early Iron Age Barrow XIV (fig. 2a) and 35 to 40 cm under the surface. The grave pit being undistinguishable, the vessel was marked as a 'find group' according to the usual excavation practice (Križ 2013, 23, 137). It was given successive number 4/2003.

The pot has a slightly everted rim (figs. 3 and 4), Type PO2A1², fracture of a uniform dark colour throughout; medium amount of equal-sized limestone and organic inclusions; rim diameter 17.4 cm, base diameter 10.7 cm, height 18.7 cm, wall thickness 0.8 cm; coiled and smoothed out; volume³ 3.2 l; inv. No. P 5559,

¹ I sincerely thank Borut Križ, *Dolenjski muzej* (Dolenjska Museum) Novo mesto, who showed me the pot and thus contributed to the publication of this article.

² Formal types and pottery description after the Zbiva database.

³ Volume calculation after V. Pleterski 2008.

kept in the *Dolenjski muzej* Novo mesto. It contained cremated bones mixed with earth. The bones were sampled (Poz-59106) and C14 results showed a date of 1270 ± 90 BP (calibrated, 2 Σ range of 663–826 [at 68% probability] or 615–905 [at 95% probability]).⁴

The pot differs from the prehistoric pottery from Kapiteljska njiva (Knez 1993; Križ 1997; 2000; 2013 and word by mouth by Borut Križ for unpublished finds) and the Dolenjska region in general (Dular 1982). In its shape and production technique it is comparable to the pots in use with the Early Slavs (e.g. Nova tabla near Murska Sobota: Guštin, Tiefengraber 2002, figs. 6–8). Hand thrown vessels with slightly everted and straight cut rim, finished on a slow wheel (form Type PO2A1) are included by Andrej Pleterski into Group S2 and dated to a time between AD 630 at the latest (a broader date is 572) and 946 or further into the 11th century (Pleterski 2010a, 129–130, 158). It should be noted, however, that the pot from Novo mesto bears no decoration, which is otherwise common for Group S2. The difference between Groups S1 and S2 is in finishing the rim on the slow wheel and adding decoration. The wavy surface of the pot from Kapiteljska njiva indicates individual coils from which it was built (Bahor 2010, 182). Only the rim is finished on the slow wheel, making the vessel, in production technique, closer to the Type PO2A1 examples of Group S1 which were completely hand-built. Both groups were largely contemporaneous (see Lehen near Mitterkirchen in Upper Austria; Pleterski 2010b, 317). Undecorated pot from Kapiteljska njiva can thus be attributed to the transition from Group 1 to Group 2, to a time when potters tentatively began using the indigenous Vlach knowledge (see the fourth set of vessels at Pleterski, Belak 2002, 103).

The observations above lead to the conclusion that the deceased was cremated and buried at Kapiteljska njiva in the second third of the 7th century.

The West Slavs buried their dead under barrows. As observed by Helena Zoll Adamikowa, the deceased were initially cremated (Phases I and II) and later also

⁴ The bone remains from the pot were analyzed at the *Poznańskie Laboratorium Radiowęglowe* (Poznan Radiocarbon Laboratory); according to Tomasz Goslar, head of the laboratory, the lab error is correctly assessed if the sample had not been contaminated, otherwise it could be greater.

inhumed, the latter rite then prevailing in Phase IV (Zoll Adamikowa 1979, 205–218). In the area of the south-eastern Alps, most graves were flat inhumations, cremations are not frequent and, until recently, no inhumations under barrows have been known. The first Early Slav barrow with inhumations (surrounded with a ring ditch as well), was unearthed in the winter of 2013/2014 on site Na plesi near Murska Sobota.⁵

The finds of Early Middle Age cremation burials in Slovenia are scarce (Pleterški 2008). As yet, we know of no new barrows made by the Slavs for their dead – Slavic burials were simply dug into the already existing barrows. Many of the Early Iron Age barrow cemeteries will have been clearly visible at the end of the 6th and in the 7th century, when Slavs came to these lands; it is therefore not surprising that some were chosen as the last resting place for their dead. Individual cremation graves from the Early Slavic period have been unearthed among prehistoric graves at Žale in Bled and at Branževec near Dolenjske Toplice, while in Družinska vas an Early Middle Age inhumation has been dug into a flattened and ploughed out earthen barrow.⁶ The grave from Kapiteljska njiva is only another in the line of the identified ones. It is also the only known trace of the Early Slav presence in Novo mesto.

The excavated Early Iron Age barrows at Kapiteljska njiva measure from 4 to over 30m in diameter (Križ 2013, fig. 1) and contain graves that were dug 5 to 125 cm deep into the subsoil (B. Križ, word by mouth). Their original height is unknown due to intensive arable farming in the area which levelled the barrows to the ground (Križ 2013, 15). This most probably also applies to the Early Middle Age burials in the area. The known barrows of the West Slavic cemeteries measure 5–8m in diameter and 0.5–1 m (exceptionally 1.5 m) in

height (Zoll Adamikowa 1979, 77–78), which signifies that the graves were dug less deep than the Early Iron Age ones at Kapiteljska njiva. It is thus possible that the Early Middle Age graves at the site had originally been much more numerous, but were destroyed during the many years of ploughing.

Literature on the Dolenjska region has so far cited only 73 sites (Zbiva database)⁷ from the Early Middle Ages, over a quarter of which have been stray finds. The construction of the Slovenian motorway cross brought a proliferation of such sites mainly in the Prekmurje region. However, this was not the case with Dolenjska, which only yielded three newly documented settlements: Reber near Zagorica pri Velikem Gabru (Vičič et al. 2002), Gorenje Skopice (Bavec 2006) and Velike njive near Velika vas (Mason 2006). Recently discovered Early Middle Age cemeteries in the Dolenjska region (Perkovo posestvo in Gorenji Mokronog (Bavec 2003), Camberk above Cerov log (Breščak 2002) and sv. Andrej (St Andrew) in Bela cerkev (Mason, Tiran 2010)), individual graves, and stray finds piece together the Early Middle Ages settlement in the Dolenjska region. The grave at Kapiteljska njiva represents one piece in this puzzle.

Translation: Andreja Maver

Mateja Belak
Znanstvenoraziskovalni center SAZU
Inštitut za arheologijo
Novi trg 2
SI-1000 Ljubljana
mateja@zrc-sazu.si

⁵ I would like to thank Samo Sankovič from the *Pomurski muzej* (Pomurje Museum) Murska Sobota, who kindly imparted the information.

⁶ The notification of this unpublished grave was kindly given by Phil Mason from The Institute for the Protection of Cultural Heritage of Slovenia, Centre for Preventive Archaeology.

⁷ Checking on-site is a part of a program Archaeological Investigations, P6-0064, financed by the Slovenian Research Agency.

